

Kutasy Mercédesz: *Párduc márványlapon. Barangolások a latin-amerikai irodalom és művészet határterületein**

Barangolások a latin-amerikai irodalom és művészet határterületein: a hatodik alkalommal átadott Erdődy Edit-díj idei kitüntetettje, Kutasy Mercédesz *Párduc márványlapon* című kötete barangolásra hívja olvasóját, olvasóit. A *Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* bizonytalan eredetű szóként tünteti fel a 'barangol' igét. Mint olvasható, a szónak köze lehet a *ballagáshoz*, a *bandukoláshoz* vagy a *csatangoláshoz*, miközben valahol mélyen a *borongás* nem éppen vidám és önfeledt tapasztalatát is hordozza. Az már a kötet első írásaiból kiviláglik, hogy a szerző ismert terepen jár, azaz nem csatangol, motiváltan teszi meg útját, azaz nem bandukol, és – talán saját maga, talán az olvasók szórakoztatására – gyakorta változtatja a tempót, azaz nem ballag az általa lekerekített intermediális térben, hiperrealista képzőművészeti alkotások, kötetborítók, fiktív szövegek, térképek, kiállítási katalógusok, nem megvalósult (mert olykor nem megvalósítható) ötletekről szóló dokumentumok között. Ezzel együtt, ha nem is elsősorban a vidámságra vagy az önfeledt állapotra asszociálunk a sokszor zsigerrealista témák és megállapítások kapcsán, Kutasy barangolásaiban elhomályosul az eredeti szóárnyalat. Persze lehet, hogy ennek oka a bejárásra alkalmassá tett tér alapvető minőségében rejlik.

„Ne feledjék, hogy mindaz, ami itt van, ebben a világban – mondta Gabriel García Márquez egy 1999-es párizsi szemináriumon – a szívátültetésektől kezdve Beethoven vonósnégyeseiig, már megvolt az alkotóik fejében, mielőtt a valóságban is meglelt volna.” A kötet Attalai Gábor képzőművész soha meg nem valósított alkotásának címét viseli. Az alkotást úgy kell elképzelnünk, ahogy írva vagy, és ahogy ez a könyv borítóján először, értelemszerűen nem a szerzői intenció értelmében, de megvalósult. A megálmodott, de csak vázlatokban megkonstruált mű, amely bizarr kerülőutakon optikailag észlelhetővé, értelmezhetővé válik, vagy a megkonstruált műalkotás, amelynek műalkotás-voltával első pillantásra nem is szembesülhetünk, hiszen gyanútlanul már részeivé is váltunk, két olyan vezérmotívuma Kutasy írásainak, amelyek egyúttal fogódzókat, tájékozódási pontokat is nyújthatnak a könyv tükörlabirintusában. Bár a kiállítótérbe zárt csúcsragadozó a kötet gazdag asszociációs hálózatának kiemelt csúcspontja, elősegíti a kötet, mint játéktér megképződését is. Ha elfogadjuk, hogy a befogadás a mitikus *amphiszbaina*, a kétfejű kígyó képével is szimbolizálható, a láncrea vert kiállítási tárgyban kis túlzással magunkra is ráismerhetünk, már amennyiben helyet adunk Borges mitikus nagyításának, miszerint: „Bent rekedtél. Nem lesz ajtó soha. / Ez az erőd a világegyetem, /nem szimmetrikus, nincs szabálya, / sem titkos középpontja, külső fala.”

Praktikusan nézve Kutasy kötete tizenkét fejezetben foglalkozik kanonikus és a magyar olvasó számára kevésbé ismert latin-amerikai szerzőkkel képzőművészeti kontextusban, vagy fordítva, miközben gyakoriak az ide-oda kapcsolatok. Utóbbiak nyomán elmondható, hogy az írások sok esetben az esztétikai-irodalmi alapviszony különböző elemei közti átjárhatóság bemutatását, illetve az így előálló határhelyzetek illusztrációját célozzák, soha nem eltávolodva egy koherens, jól megragadható gondolati ívtől. Feltételezhető, hogy a kötet legtöbb, gyakorta előkerülő szerzője, így Abramović, Banksy, Tót Endre, Borges, Bolaño, vagy Cortázar hevesen kikérik maguknak, ha életművük vélt vagy valós jelentéseit szegeznék nekik. Sokszor éreztem úgy, igaz, ebben a szerző bevezető gondolatai is erősíthettek, hogy a kötet messzemenően kerüli a jelentéstulajdonítás formuláit, ehelyett asszociációkra, sőt, könyvtári és internetes nyomozásokra, különböző performanszokról és happeningekről szóló dokumentumok megtekintésére ösztönöz. Bevezeti olvasóját a határterületekre, de ezután csak messziről kíséri lépéseit. Meglehet, túlzó a párhuzam, de erre vonatkozhat a kötetet felvezető Pilinszky-móttó felütése is: „Az elhallgatás olykor több a hallgatásnál.”

Régóta tudjuk, érezzük, hogy a sokáig statikusnak hitt állapotok és tapasztalatok örületesen dinamikusak, illetve ilyenek is lehetnek. Amikor Kutasy a kellemetlen befogadói pozíciókról, az átmenetek lelassíthatóságáról, a hiányból lett irodalomról, az objektivitás illúzióiról, vagy a menedékként felfogható művészetről ír, jobban mondva számtalan példát sorakoztat fel, hogy egyáltalán elképzelhessük ezeket az izgalmas helyzeteket, úgy jár el, mint

az autentikus (tehát argentin) tangótáncosok, akik – Gumbrecht nyomán – a „tangómozgás és a test összeolvadásából származó teljes gyönyör” elérése érdekében nem foglalkoznak a „dalszövegeket melankolikussá tevő szemantikai összetettség megragadásával”. Azaz nem figyelnek a szövegre, illetve, ha lehet, nem is táncolnak szöveges tangódallamra. Azt gondolom, a *Párduc márványlapon* a téma-kidolgozás relációjában a lehető legközelebb viheti az olvasót ahhoz, amit jelenléthatásnak hívhatunk.

A határhelyzetek izgalmasak: fantasztikus, mert többértelmű pozíciót jelölnek. Se kint, se bent, miközben kint is, bent is. A kötet legelső példája máris ennyire zavarba ejtő: a Láthatatlant egyszerre feltáró és leplező frigidánál található kerubok szárnya közötti rés, a hiány vagy hiátus, ahol Isten megjelenik. A *Közelítések* című felvezetésben ehhez hasonló példák olvashatók, köztük például az élethű képeket festő Zeuxisz és Parrhasziosz versengése, vagy a platóni hagyomány releváns lábjegyzeteként is felfogható argentin lap, a *Revista Oral* esete, amelynek szerkesztőbizottsága a tagok közt, felolvasás során osztotta meg a lapszámok tartalmát. Egy példányt sem hoztak létre a Szóbeli Folyóiratból, hiszen éppen ez volt a lényeg. Miközben a lap egyetlen kapcsolódó írásos dokumentuma, egy illusztrált melléklet mégis tartalmazta a lapalapítók névsorát. Az argentin folyóirat alapítói között megtalálható volt Macedonio Fernández, valamint tanítványa, Jorge Luis Borges, akik aztán egy jól követhető ritmus nyomán tünedeznek fel a kötet írásaiban, hogy végül az utolsó írás két ponton kötődjön vissza a nyitányhoz: az ókori festőcsata ablakait és függönyeit felidéző, a *Vad nyomozók* című Bolaño regényben feltűnő képek, illetve Borges kétfejű kígyója nyomán. Így harap bele a *Párduc márványlapon* 236. oldala a tizenharmadikba. Mindez persze kevés, hogy látványosan visszaadhassak bármit is a kötet izgalmas ambivalenciájából, amely tehát egyszerre játék, amibe könnyen bekapcsolódhatunk (és nevetgetünk is a végén), és egyszerre labirintus, amelyben könnyen eltévedhetünk.

A kötet kérdésselvetéseire vezető, illetve ezeket körbefolyó vizsgálódások hatalmas példatárát, és ezzel kiterjedt elméleti bázist mozgatnak meg, de Kutasy rendkívül ökonomikusan bánik a konkrét szakirodalom bevonásával. Amellett, hogy ez a gördülékenyebb olvashatóságot is nagyban elősegíti, felszabadítja a helyet az utalásrendszer továbbszövéséhez, az újabb és újabb elágazások létesítéséhez. Az olvasó így könnyen kedvet kaphat ahhoz, hogy a szövegtérből időlegesen kilépve közelebről is megismerje a csak felvillantott, vagy ritkább esetben hosszan elemzett alkotásokat és szövegeket, amelyek egy részét, legalábbis ami a szépirodalmat illeti, Kutasy Mercedesz jóvoltából olvashatunk magyarul. A gyanútlan, már ha éppen gyanútlan olvasó helyzetét viszont nehezítheti az, és erről a kötet érthetően egy szót sem szól, hogy a barangolások állomásai nem mérhetők fel egykönnyen, és nem olvashatóak el egyszerűen, bármily rövid terjedelműek vagy aprócskák legyenek is. Feltételezhető, hogy Cortázar többször említett *Axolotl* című novellájának radikálisan különböző olvasatai lehetnek, és éppen azért, mert a rendíthetetlennek hitt befogadói pozíció megkérdőjelezése forog kockán. Noha a művészettörténeti allúziók segíthetnek abban, hogyan is értendő-finomítandó például a pozíció fogalma a kötet, vagy akár – ha létezik egyáltalán ilyen – az ezredfordulós *egyetemes kultúra* keretei között, senki nem fogja elvégezni az értelmezéssel járó feladatokat az olvasó helyett – ez utóbbira a *Párduc márványlapon* implicit unos-untalan rámutat.

Ha a pillanatokon belül átadandó díj szellemiségét követve a „a társadalmi megértés, a szolidaritás és humánus” nyomát kellene felmutatnom a kötetben, akkor ezt a külső vagy belső befogadóihoz fűződő kíméletes-felszabadító bánásmód felemlegetésével tenném, teszem.

Virágh András